

Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia till:
s.sof@regeringskansliet.se

Remissyttrande över betänkandet En uppväxt fri från våld – En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn (SOU 2022:70)

(Socialdepartementets dnr S2023/00244)

Från de utgångspunkter som Etikprövningsmyndigheten har att beakta föranleder betänkandet följande kommentarer.

I betänkandet föreslås Etikprövningsmyndigheten få i uppdrag att se över behov och hinder avseende undersökningar som baseras på uppgifter från barn samt ta fram förslag på kriterier som ökar förutsättningarna för barn att delta i forskning.

Etikprövningsmyndigheten avråder med bestämdhet från att ett sådant uppdrag lämnas till myndigheten. Förslaget bygger sannolikt på en missuppfattning om myndighetens uppdrag.

Etikprövningsmyndigheten har till uppgift att i sin prövning säkerställa skyddet för den enskilda människan och respekten för människovärdet i den forskning som presenteras. Särskilt utsatta grupper, däribland barn, ägnas särskild uppmärksamhet i etikprövningen. Ett uppdrag som går ut på att öka möjligheterna att inkludera barn i forskning och att minska hindren för sådan forskning är inte förenligt med myndighetens uppdrag.

Dessutom kan det ifrågasättas om Etikprövningsmyndigheten har den kompetens och de resurser som krävs för att utföra uppdraget.

Olika aspekter, forskningsetiska och andra, på att forska på ett visst sätt eller baserat på en viss typ av data bedöms bäst inom ramen för verksamheter där forskningen utvecklas och bedrivs. I det här fallet ser Etikprövningsmyndigheten dessutom stora behov av att den som utför uppdraget har särskild kompetens om barns utveckling och förmåga att tillgodogöra sig information. Det kan finnas ledamöter i någon av Etikprövningsmyndighetens avdelningar som har nödvändig kompetens. Ledamöterna har dock endast i uppdrag att pröva och avgöra ansökningar om etikprövning och finns alltså inte tillgängliga för utförande av en utredning av aktuellt slag. Vidare har myndigheten en liten organisation och myndigheten utför redan ett antal relativt omfattande regeringsuppdrag vid sidan av den ordinarie verksamheten.

Sammantaget anser Etikprövningsmyndigheten att det saknas förutsättningar för myndigheten att utföra ett uppdrag av det slag som föreslås i betänkandet.

Därutöver ger innehållet i betänkandet intryck av att fortsatta överväganden kan vara nödvändiga i fråga om behovet av ett uppdrag av det slag som har föreslagits.

I avsnitt 12.7.1 på sidan 648 i betänkandet anges att studier som vänder sig till barn med frågor om våld försvåras av att det

”i regel krävs att båda vårdnadshavare samtycker till barnets medverkan i forskningsstudier om barnet är under 15 år. Om en vårdnadshavare inte samtycker, kan barnet således inte delta. Detta gör att många forskare väljer att inte inhämta synpunkter och erfarenheter om våldsutsatthet i familjen från barn under 15 år.”

I avsnitt 12.3 på sidan 626 i betänkandet förs liknande resonemang i löptext samt hänvisas i fotnoter till bestämmelser om information och samtycke i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen).

Motsvarande resonemang som i de närmast föregående styckena återkommer bland annat under rubriken *Se över förutsättningarna för barn att delta i forskning* på sidan 893 i betänkandet.

Det är viktigt att påpeka att lagens krav på information och samtycke bara är direkt tillämpliga vid s.k. interventionsforskning enligt 4 § etikprövningslagen (se 13 § första stycket i samma lag). En studie som vänder sig till barn med frågor om våld omfattas av 4 § endast om studien utförs enligt en metod som syftar till att påverka forskningspersonen fysiskt eller psykiskt eller som innebär en uppenbar risk att skada forskningspersonen fysiskt eller psykiskt (4 § 2 etikprövningslagen). Utförs studien inte enligt en sådan metod är den etikprövningspliktig enbart om känsliga personuppgifter eller personuppgifter om lagöverträdelser kommer att behandlas i forskningen (se 3 § etikprövningslagen). I sådana fall är kravet på informerat samtycke inte lagreglerat. Etikprövningsmyndigheten kan dock kräva att informerat samtycke inhämtas även i en sådan studie om det är forskningsetiskt motiverat. För studier som vänder sig till barn kan det då under vissa förhållanden vara tillräckligt att informerat samtycke inhämtas från enbart en av vårdnadshavarna, till skillnad från vad som gäller enligt lagens krav. Detta kan exempelvis gälla vid forskning som rör svåra hemförhållanden som våld i hemmet, eller där det visar sig vara omöjligt eller medföra orimliga ansträngningar att inhämta båda vårdnadshavarnas samtycke. Det är sökanden som behöver redovisa hur inhämtande av samtycke ska gå till och att det kan ske på ett sätt som är förenligt med grundläggande forskningsetiska principer. Etikprövningsmyndigheten får sedan i sin prövning ta ställning till hur inhämtande av informerat samtycke bör gå till i den aktuella studien.

Utifrån det som anförs ovan kan det i det fortsatta arbetet behöva klargöras i vilken omfattning lagens krav på att båda vårdnadshavarna ska samtycka aktualiseras i studier av aktuellt slag. Skulle det vara så att detta krav inte behöver upprätthållas mer än i undantagsfall är detta möjligen något som påverkar behovet av det nu föreslagna uppdraget.

För Etikprövningsmyndigheten

Johan Modin
Direktör